

УДК 378.22 – 045.43

І. В. Савенко,

кандидат педагогічних наук, доцент

(Полтавський національний педагогічний університет

імені В. Г. Короленка)

iv_savenko@ukr.net

ДИЗАЙНЕРСЬКА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація

У статті висвітлено концептуальні засади та вихідні положення фахової підготовки майбутніх учителів технологій до навчання основ дизайну учнів загальноосвітньої школи в сучасних освітніх умовах. Обґрунтовано, що процес професійної підготовки майбутніх учителів технологій у вищих навчальних закладах до викладацької діяльності передбачає формування світоглядних позицій засобами мистецтва, визначення й усвідомлення його ролі в розвитку загальної культури особистості, інтеграцію психолого-педагогічної та професійно-практичної складових, організації неперервної освіти та самовдосконалення.

Ключові слова: виробництво, дизайн, дизайн-освіта, конструювання, моделювання, навчання, творча діяльність, технологічна освіта.

Summary

In the article the conceptual principles and the initial provisions of the professional training of future technology teachers are given to the study of the basics of the design of the students of the general education school in the modern educational conditions. It is substantiated that the process of professional training of future technology teachers in higher educational institutions for teaching activities involves the formation of ideological positions by means of art, determination and awareness of its role in the development of the general culture of the individual, the integration of psychological and pedagogical and vocational and practical components, organization of continuous education and self-improvement.

Key words: production, design, design education, designing, modeling, education, creative activity, technological education.

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві ведеться активний пошук ефективної системи формування професійно компетентних фахівців, мобільних на ринку праці, готових до неперервної самоосвіти й професійної творчості. Для цього потрібні істотні зміни в змісті, засобах і методах системи освіти, які б ураховували індивідуальні особливості тих, кого навчають, і, звичайно ж, специфіку професійної діяльності.

Важливого значення для вирішення завдань соціалізації підростаючого покоління, його підготовки до професійної діяльності в оновленому соціально-економічному середовищі набуває підготовка майбутніх учителів технологій шляхом формування технологічної культури, в тому числі конструкторсько-проектувальної та проектно-художньої. У такому контексті проектно-художні знання й уміння є невід'ємним компонентом технологічної освіти, ініціюючи необхідність

синтезування традиційно технологічних знань і умінь із художніми. З іншої позиції сучасному суспільству потрібні фахівці найрізноманітніших професій, але кожен повинен мати творчий підхід до своєї професії. Майбутні вчителі технологій повинні бути не тільки виконавцями, а й творцями. Важливе завдання полягає в тому, щоб підготувати творчого вчителя, який уміє самостійно аналізувати різні методичні й практичні матеріали, альтернативні програми, будувати свою роботу відповідно до вимог розвивального навчання.

Виходячи з визначення терміна “дизайн”, який визначає проектну діяльність і має за мету формування естетичних і функціональних якостей предметного середовища, майбутні фахівці технологічної освіти повинні володіти не лише художньо-конструкторськими знаннями та вміннями, а й розумітися на конструктивній побудові будь-якої речі та технології її виготовлення. Отже, вивчаючи дизайн, його треба пов'язувати з будь-яким виробництвом.

Навчаючись у педагогічному ВНЗ, неможливо вивчати дизайн на виробництві, наприклад, меблів, машин чи інших складних об'єктів дизайну. Всебічно доступним у педагогічних ВНЗ при вивченні дизайну є проектування учнівських об'єктів праці. По-перше, з виготовленням об'єктів праці студенти знайомляться ще в школі. По-друге, виготовлення їх є економічно доступним для кожного. По-третє, виготовлення елементів того чи іншого пристрою приносить користь студентам, тому що вони не тільки використовують їх у процесі навчання в університеті, а й із легкістю можуть виготовляти їх у майбутньому для своєї родини. Для цього в педагогічних ВНЗ, які вивчають дизайн, потрібно вивчати основи проектування та моделювання, щоб зв'язати його з дизайном, бо саме навчальні вироби є об'єктом дизайну, а його виготовлення є базою, на якій буде здійснюватися навчання.

Для вирішення цього завдання в дизайн-освіті педагогічних ВНЗ поряд із іншими дисциплінами професійно-предметної підготовки необхідно вивчати дисципліни, що забезпечують формування фахових компетенцій, зокрема проектно-конструкторської діяльності. Такий напрям у навчанні майбутніх фахівців приведе до поліпшення змісту навчально-виховного процесу, підвищення рівня дизайнерської підготовки майбутнього вчителя технологій.

Термін “проектування” в шкільній методиці використовується для визначення діяльності з виготовлення предметів. При цьому згідно з методикою, прийнятою в школі, виріб виготовляється за покроковою інструкційною картою. Між тим, подібний підхід до проектування та конструювання об'єктів праці зовсім не відповідає його змісту, а головне – не дозволяє вирішувати тих складних розвивальних завдань, які стоять перед сучасною школою й освітою взагалі.

Відштовхуючись від визначення слова “проектування”, насамперед звертаємо увагу на те, що це головним чином діяльність розуму, а не рук, – це творча виконавча діяльність. Тому потрібно досліджувати можливості формування проектно-конструкторської підготовки студента, який вивчає дизайн у педагогічному ВНЗ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми дизайн-освіти, передумови формування знань, умінь і навичок у дизайні визначені в роботах А. Новикова, К. Платонова, В. Чебишевої та ін.

Проблемам удосконалення конструкторської підготовки присвячені дослідження Т. Коржавіної, В. Петрової, М. Силаєвої, О. Сугак та ін.

Різні підходи до організації конструкторсько-технологічної й художньо-конструкторської діяльності визначені в дидактичних дослідженнях Л. Давидової, С. Карнахова, С. Саламатової.

Деякі аспекти художньої й декоративно-прикладної діяльності особистості розглянуті в працях педагогів-дослідників Н. Ростовцева, О. Тарасової, В. Титаренко, А. Хворостової та ін.

Питанням розвитку творчих здібностей студентів у процесі конструкторської або декоративно-прикладної діяльності присвячені роботи Н. Пучкової, І. Сартанова, І. Фадєєвої.

Таким чином, більшість наукових досліджень, у яких розглядалися різні аспекти організації навчальної проектно-конструкторської або декоративно-прикладної діяльності, базуються на матеріалах загальноосвітніх шкіл, художньо-графічних факультетів педагогічних ВНЗ і не розкривають особливості становлення професійних якостей студентів, які вивчають дизайн предметної галузі, тому що не спираються на конкретне виробництво, а вивчають дизайн теоретично, не зв'язуючи його з виробництвом.

Мета статті полягає в дослідженні проблем формування художньо-конструкторської підготовки вчителів технологій і дизайну в педагогічному ВНЗ та пошуку шляхів вдосконалення сучасної дизайн-освіти.

Виклад основного матеріалу. Нинішній етап розвитку цивілізації в сучасному суспільстві називають не тільки науково-технічною, але й інформаційною революцією. Це обумовлено тим, що людський соціум вийшов на вищий рівень розвитку мислення, який у загальному вигляді можна охарактеризувати як науково-аналітичний. Наука й освіта стають не тільки основними факторами соціального й економічного прогресу, а й органічно доповнюють один одного, представляючи собою їхній своєрідний синтез.

Дизайн – це найрозвинутіша й теоретично усвідомлена сфера діяльності людини за законами краси. У словнику термін “дизайн” визначає різні види проектної діяльності, які мають за мету формування естетичних і функціональних якостей предметного середовища [1]. Метою дизайну як феномена сучасної культури є

сприйняття підвищення якості життя людей і вдосконалення соціально-культурних відносин між ними шляхом формування гармонійного предметного середовища для задоволення матеріальних і духовних потреб людей.

Сучасний дизайн неможливий без процесів виробництва в будь-якій галузі народного господарства. Проектно-конструкторські процеси сучасного виробництва дуже різноманітні, постійно здійснюється їх удосконалення й оновлення. З одного боку, це розвиток особистості сучасної людини, яка постійно змінюється, а з іншого – технічний прогрес, який сприяє оновленню проектно-конструкторських і техніко-технологічних процесів. Будь-яка діяльність, у тому числі й конструкторська, пов'язана з поняттям краси. Співвідношення художньої та конструктивної діяльності є одним з важливих питань естетики, з яких витікають взаємозв'язки проектно-дизайнерської й трудової діяльності. У результаті цього дизайнерська сфера діяльності людини, зокрема об'єкти праці, розглядається як витвір мистецтва.

На думку О. Тарасової, проектно-конструкторська творчість принципово відрізняється від художньої творчості. В основі праці, пов'язаної з художньою творчістю, лежить праця людини, яка здатна створити художні твори. А в основі праці, пов'язаної з проектно-конструкторською творчістю, лежить діяльність, яка має за мету створення матеріальних цінностей відповідно до законів краси. У процесі дизайнерської діяльності органічно поєднуються естетичне й виробниче начало для досягнення гармонії в створенні матеріальних цінностей. Незнання процесів проектування та конструювання призводить до спотворення зовнішньої форми і художньої якості виробів, які визначаються співвідношенням пропорцій, ритмічної будови, фактури, декору тощо. Отже, синтез художнього й конструктивного начала в дизайні забезпечує створення естетично-виразної форми виробу як цілісного об'єкта, який розглядається в сучасному дизайні як система [9]. Отже, єдність конструктивних і художніх основ процесу створення корисних і красивих речей може розглядатися як результат навчання, втілений у формі, який є головним результатом освітнього процесу. Таким чином, проблема дизайн-освіти в педагогічних ВНЗ може бути вирішена лише інтеграцією змісту підготовки майбутніх педагогів, що сприяє вихованню проектно-культури й дизайнерського мислення, а також формуванню професійної компетентності майбутнього вчителя технологій і дизайну.

Професійну компетентність можна визначити як здатність до ефективною реалізації на практиці системи соціально схвальних ціннісних установок і досягнення найкращих результатів у процесі професійного саморозвитку, що включає емоційний компонент як фактор творчого розвитку особистості. Психологи виокремлюють

компоненти професійної компетентності педагога: мотиваційно-вольовий (мотиви, цілі, потреби, ціннісні установки), функціональний (знання способів педагогічної діяльності), комунікативний (уміння ясно та чітко викладати думки, переконувати, аргументувати, будувати доведення, аналізувати) і рефлексивний (уміння свідомо контролювати результати своєї діяльності та рівень власного розвитку, особистісних досягнень) [7].

Викликає інтерес дослідження професійної педагогічної компетентності як сукупності таких компонентів: спеціальна компетентність (дисципліни, що викладаються); методична компетентність (способи формування знань, умінь і навичок); психолого-педагогічна компетентність (мотиви, здібності, спрямованість); рефлексія професійної діяльності. Зазначені характеристики професійної компетентності педагога не можна розглядати ізольовано, оскільки вони мають цілісний характер і є продуктом професійної підготовки загалом [2].

Отже, інтегративний підхід до формування змісту підготовки майбутніх учителів технологічної освіти визначається методологічними та психолого-педагогічними передумовами, а саме:

- взаємодією принципів єдності та поліморфізму знань, що сприяє переосмисленню предметних меж між гуманітарними і точними науками;
- відбором змісту навчального матеріалу з гуманітарних і дизайнерських дисциплін, що здійснюється на основі загальних дидактичних принципів (інтеграції, гуманітаризації, естетизації, доцільності, особистісно зорієнтованого підходу);
- інтегративним підходом до вивчення гуманітарних і дизайнерських дисциплін, що здійснюється з урахуванням рівня і субмеханізмів інтеграції, особистісно зорієнтованого підходу до відбору змісту навчального матеріалу й організації навчального процесу;

психологічними :

- залученням до дизайнерських дисциплін елементів гуманітарних дисциплін, що впливають на емоційну сферу майбутнього вчителя технологій, його ціннісно-сміслові особистісні інтереси і професійну мотивацію;
- створенням позитивного емоційного поля навчальної діяльності, суб'єктами якої є студент і викладач; усвідомленням того факту, що для розуміння інформації важливим є її зміст, а не форма; вміння переводити образ у поняття і навпаки;
- врахуванням викладачем індивідуальних особливостей студента, зміни в нього зовнішньої навчальної та професійної мотивації у внутрішню;

педагогічними :

- розвитком образного мислення; внутрішньою готовністю до вивчення дизайнерських дисциплін із використанням інтегративного підходу;
- готовністю викладача до впровадження інтегративного підходу; варіативним вибором викладачем змісту та форми викладу навчальної інформації;
- застосуванням інноваційних методів і ефективних форм організації навчання;
- широким використанням контексту проблем; збільшенням кількості завдань відкритого типу; використанням методів, властивих гуманітарним дисциплінам тощо.

Висновки. Такий підхід до підготовки майбутніх учителів технологій набуває важливого значення для вирішення завдань соціалізації підростаючого покоління, його професійної діяльності в оновленому соціально-економічному середовищі та формування технологічної культури, в тому числі конструкторсько-проектувальної та дизайнерської. У такому контексті проектно-дизайнерські знання й уміння є невід'ємним компонентом технологічної освіти як творчої діяльності, що об'єднує досягнення різних галузей – техніки, інженерного конструювання, технології, економіки, соціології, мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонович Є. А. Російсько-український словник-довідник з інженерної графіки, дизайну та архітектури : навч. посіб. / Є. А. Антонович, Я. В. Васишин, В. А. Шпільчак. – Львів : Світ, 2001. – 238 с.
2. Бундина Ю. М. Формирование профессиональной компетентности студентов-дизайнеров как аксиологическая проблема / Ю. М. Бундина // Вестник Одесского гос. ун-та. – 2006. – Т. 1. – № 6 (июнь). – С. 92-97.
3. Коньшева Н. М. Методика трудового обучения младших школьников (Основы дизайн-образования) / Н. М. Коньшева. – Москва : Академия, 1999. – 192 с.
4. Основи дизайну : підруч. для 10 класу загальноосв. навч. закл. (профільний рівень) / В. В. Вдовченко, Т. О. Божко, А. С. Сімонік та ін. – Київ : Педагогічна думка, 2010. – 304 с.
5. Платонов К. Структура и развитие личности / К. К. Платонов. – Москва : Наука, 1968. – 256 с.
6. Прусак В. Сучасна дизайнерська освіта: досвід, проблеми / Володимир Прусак // Діалог культур: Україна у світовому контексті. Художня освіта : зб. наук. пр. – Львів, 2000. – С. 357-364.
7. Рудницька О. П. Мистецтво у розвитку культури майбутніх фахівців / О. П. Рудницька // Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень і перспективи : зб. наук. праць АПН / за ред. І. А. Зязюна, Н. Г. Ничкало. – Київ, 2003. – С. 61–67.
8. Рунге, В. Ф. Основы теории и методологии дизайна / В. Ф. Рунге, В. В. Сеньковський. – Москва : МЗ–Пресс, 2001. – 252 с.
9. Тарасова О. А. Подготовка учителя к обучению младших школьников художественно-трудовой деятельности в образовательной области “Технология” : автореф. дис. на соискание учен. степ. канд. пед. наук : спец. 13.00.08 – “Теория и методика профессионального образования” / О. А. Тарасова. – Армавир, 1999. – 17 с.

Стаття надійшла до редакції 02.09.2017